

Kuvat tarinoiksi

Kuvakortit Niuvanniemen sairaalan nuoriso-osastolle

Opinnäytetyö

Anna-Leena Leinonen

Terhi Perkkiö

Toimintaterapian koulutusohjelma
Toimintaterapia

SAVONIA- AMMATTIKORKEAKOULU
Terveysala, Kuopio

OPINNÄYTETYÖ
Tiivistelmä

Koulutusohjelma: Toimintaterapian koulutusohjelma	
Suuntautumisvaihtoehto: Toimintaterapia	
Työn tekijä(t): Anna-Leena Leinonen, Terhi Perkkiö	
Työn nimi: Kuvat tarinoiksi – kuvakortit Niuvanniemen sairaalan nuoriso-osastolle	
Päiväys: 24.11.2010	Sivumäärä / liitteet: 38/2
Ohjaajat: Sirpa Siikonen	
Työyksikkö / projekti: Niuvanniemen sairaala, nuoriso-osasto os. 20/Päivi Riekkinen	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Opinnäytetyössä luotiin Niuvanniemen sairaalan nuoriso-osastolle toiminnallisen terapian väline perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten terapian avuksi. Nuoriso-osaston henkilökuntaa oli osallistunut syksyllä 2009 perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa käsittelevään ammatilliseen PERLA- täydennyskoulutukseen, jonka pohjalta osastolle haluttiin uutta terapiavälineistöä. Opinnäytetyönä tuotettiin akvarellein maalatut kuvakortit ja ohjeet niiden käyttöön. Kuvakorteissa kuvataan sekä positiivisia että negatiivisia tilanteita sadunomaisin keinoin. Opinnäytetyössä on raportoitu kuvien ja ohjeiden toteutusprosessi.</p> <p>Kuvakorttien laatimisessa hyödynnettiin tutkimus- ja muuta asiantuntijatietoa narratiivisuudesta, visuaalisesta lukutaidosta, sadutuksesta ja kuvan käytön terapeuttisuudesta. Tutkimustiedon perusteella tarinallinen työskentelytapa mahdollistaa uuden luomisen ja vanhan uudessa valossa tarkastelun. Nuoren terapiasuhteessa erilaisten kuvitteellisten ja tulevaisuuteen suuntautuvien elämänkerronnallisten tarinoiden kautta voidaan rakentaa toiveikasta uskoa tulevaisuuteen. Kuvakorttityöskentely on yksi väline herättää nuori kertomaan tarinaa elämästään ja pohtimaan tulevaisuuttaan. Kuvan käytön terapeuttisuus perustuu kuvan välityksellä luotavaan vuorovaikutussuhteeseen sekä kuvan tunteita ja muistoja herättävään voimaan. Vaikeista asioista keskusteleminen ja puheeksi ottaminen helpottuu kuvallisen välineen avulla.</p> <p>Toimintaterapeuttisena viitekehyksenä käytettiin Kanadan mallia (Canadian Model of Occupational Performance, CMOP), jossa määritellään, kuinka toiminnallinen suoriutuminen kehittyy yksilön, toiminnan ja ympäristön välisistä vuorovaikutussuhteista. Kuvakorttityöskentelyssä yksilöllä on mahdollisuus tarkastella toiminnallista suoriutumistaan, eri elementtien välisiä vuorovaikutussuhteita ja muutosta eri osa-alueiden välillä.</p> <p>Opinnäytetyönä tuotettu toiminnallinen terapiaväline on Niuvanniemen sairaalan nuoriso-osaston tarpeisiin vastaava ja hyödynnettävissä osaston lasten ja nuorten toimintaterapiassa ja omahoitajasuhteessa.</p>	
Avainsanat: (1-5) narratiivisuus, visuaalinen lukutaito, Kanadan malli, sadutus, kuvakortit	
Julkinen ☒	Salainen ☐

SAVONIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Health Professions Kuopio

THESIS
Abstract

Degree Programme: Degree Programme of Occupational Therapy	
Option: Occupational Therapy	
Authors: Ms Anna-Leena Leinonen, Mrs Terhi Perkkiö	
Title of Thesis: Pictures To Stories – Picture Cards To Niuvanniemi hospitals Youth Ward	
Date: 24.11.2010	Pages / appendices: 38/2
Supervisor: Ms Sirpa Siikonen, Lecturer, Occupational therapy	
Contact persons: Niuvanniemi hospital: Youth Ward 20, Mrs Päivi Riekkinen; Savonia University of Applied Sciences: Ms Sirpa Siikonen, Senior Lecturer, Occupational therapy	
<p>Abstract:</p> <p>The thesis consists of creating a tool of occupational therapy for the Niuvanniemi hospital's youth ward to support the therapy of children and teenagers who have been subjects to domestic violence. During the fall of 2009 some members of the youth ward staff participated in the vocational supplementary education PERLA, which dealt with domestic violence, thus creating a need for new therapy tools at the ward. As a thesis, a set of picture cards painted with aquarelles were made together with instructions for using them. In the picture cards both positive and negative situations are depicted in fairytalelike manner. The process of creating these pictures and instructions is reported in this thesis.</p> <p>Researches and various other specialist knowledge and findings on narrativity, visual reading skills, story crafting and the therapeuticality of using pictures were made use of in the designing of the picture cards. Based on research information, a narrative way of working enables creating new and looking at the old from a different perspective. During a young person's therapy relationship reflecting the future using different fictional stories and prospective life stories, hopeful trust in the future can be built. Working with picture cards is a tool to stimulate the child to tell his or her own life stories and to consider the future. The therapeuticality of using pictures is explained by the interaction created with the picture and also by the power to inspire feelings and emotions an image can have. Discussing difficult issues and starting the conversation becomes easier when one has a picture as an instrument.</p> <p>CMOP, or the Canadian Model of Occupational Performance was applied as the occupational therapy's frame of reference in this thesis. In the CMOP it is defined how the occupational performance develops through interaction between the individual, action and environment. Working with picture cards creates an opportunity for the individual to study one's occupational performing, the interactions between different elements and the change between different sections.</p> <p>The occupational therapy tool produced in a thesis is corresponding to the demands of the Niuvanniemi hospital's youth ward and it can be made use of with the ward's children and youths in their occupational therapy treatment and with their primary care nurses.</p>	
Keywords: (1-5) narrativity, visual reading skills, Canadian Model of Human Occupation, story crafting, picture cards	
Public ☒ _x__	Secure ☐ _____

SISÄLTÖ

1	Opinnäytetyön tausta ja tarve	5
2	Opinnäytetyön kohderyhmän ja hyödynsaajien esittely	7
2.1	Niuvanniemen sairaala ja nuoriso-osasto.....	7
2.2	Toimintaterapia ja omahoitajasuhde nuoriso-osastolla.....	8
3	Teoria- ja tutkimustietotausta kuvakorttien terapeuttisen käytön taustalla	10
3.1	Kanadan malli.....	10
3.2	Asiakaskeskeisyys kuvakorttityöskentelyn lähtökohtana	12
4	Kuvan käyttö terapiassa	14
4.1	Kuvan terapeuttisuus.....	14
4.2	Visuaalinen lukutaito	15
4.3	Narratiivisuus.....	17
4.3.1	Narratiivinen lähestymistapa kuntouttavassa työssä.....	18
4.4	Sadutus - menetelmä, jolla tarinaa voi rakentaa.....	19
4.5	Muita terapiakortteja markkinoilla	20
5	Opinnäytetyön toteuttaminen	22
5.1	Opinnäytetyön etenemisprosessin kuvaus	22
5.2	Kuvakorttien valmistusprosessi	23
5.3	Ohjeen laatiminen	26
6	Pohdinta	29
	LÄHTEET	31
 LIITTEET		
	Liite 1. Valmiit kuvakortit	33
	Liite 2. Ohjeet.....	37

1 Opinnäytetyön tausta ja tarve

Kehitystarpeena opinnäytetyössä oli uuden toiminnallisen terapiavälineen luominen Niuvanniemen sairaalan nuoriso-osastolle. Kehittämistyön toimeksiantajana oli Niuvanniemen sairaalan nuoriso-osasto (os. 20). Nuoriso-osaston henkilökuntaa oli osallistunut syksyllä 2009 perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa käsittelevään ammatilliseen PERLA- täydennyskoulutukseen, jonka pohjalta osastolle haluttiin uutta terapiavälineistöä. Tarve määriteltiin osastolla konkreettisiksi kuvakorteiksi, joiden avulla nuoren kanssa voitaisiin ottaa puheeksi muun muassa erilaisia tunteita.

Opinnäytetyönä tuotettiin osastolle akvarellein maalatut kuvakortit ja ohjeet niiden käyttöön. Kuvakortteihin kuvattiin sadun omaisesti sekä positiivisia että negatiivisia tilanteita nuorten ja heidän perheiden elämästä. Kuvakortit on tarkoitettu hyödynnettäväksi toimintaterapiassa sekä omahoitajan ja nuoren välisen suhteen rakentamisessa.

Opinnäytetyössä analysoitiin teoriaa ja tutkimusta narratiivisuudesta, visuaalisesta lukutaidosta, sadutuksesta ja kuvan käytön terapeuttisuudesta. Opinnäytetyön toimintaterapian viitekehyksenä käytettiin Kanadan mallia (Canadian Model of Occupational Performance, CMOP), jossa määritellään, kuinka toiminnallinen suoriutuminen kehittyy yksilön, toiminnan ja ympäristön välisistä vuorovaikutussuhteista. Opinnäytetyössä on raportoitu kuvien ja ohjeiden toteutusprosessi.

Syksyllä 2009 nuoriso-osaston hoitajia oli perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa käsittelevässä ammatillisessa täydennyskoulutuksessa (PERLA-koulutus), joka oli tarkoitettu Itä- Suomen alueella toimiville sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Koulutuksen pääsyvaatimuksena oli aiempi sosiaali- tai terveydenhuoltoalan tutkinto, työkokemusta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta sekä muuta alan työkokemusta (Venejärvi 2008, 18). PERLA- ammatillinen lisäkoulutus on työelämän tarpeista lähtevä koulutus. Koulutuksen myötä nuoriso-osaston henkilökunnalta nousi esille tarve toiminnallisille kuville, joiden

avulla nuorten perheissä ilmenevää väkivaltaa voitaisiin käsitellä muun muassa omahoitajatunneilla ja toimintaterapiassa.

Yhteiskunnassa lisääntyneen perhe- ja lähisuhdeväkivaltatilanteiden tunnistaminen potilaskontakteissa on usein vaikeaa, sillä sitä kohdanneet tuntevat usein syyllisyyttä ja häpeää (Venejärvi 2008, 5). Päihdeongelmaisessa perheessä tarinoiden kuvittaminen voi olla yksi toimiva menetelmä osana auttamistyötä. Lapselta voi puuttua sanoja kuvaamaan elämäntilannetta ja vaikeita kokemuksia (Salo-Chydenius 2008). Myös työntekijällä on tarve saada tietoa koulutuksen kautta ja kehittää myös uusia työmenetelmiä väkivallan ehkäisyyn ja hoitoon. Koulutuksessa pyrittiin ohjeistamaan opiskelijoita huomioimaan etenkin uhrin tilanteeseen liittyvää häpeää ja syyllisyyttä (Venejärvi 2008, 24). Tällä koulutuksella pyrittiin saamaan lisäosaamista yksikköön, sillä tällaiset tilanteet vaativat erityisosaamista, jota perusopinnot eivät tarjoa. PERLA- ammatillisen täydennyskoulutuksen tavoitteena on, että opiskelijoilla olisi koulutuksen jälkeen käytännönläheistä tietoa ja taitoa perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrin ja tekijän kohtaamiseen sekä työskentelyyn heidän kanssaan (Venejärvi 2008, 5).

Koulutuksen aikana opiskelijoiden täytyi tehdä työyhteisössä koulutukseen liittyvä kehittämissuhteellinen (Venejärvi 2008, 18). Kehittämissuhteellisen tavoitteena oli perhe- ja lähisuhdeväkivallan toimintamallien kehittäminen työyhteisössä (Venejärvi 2008, 6). Koulutuksessa olleet yksikön hoitajat olivat päättäneet koota osastolle välineistöä, joka sisältää erilaisia vuorovaikutus- ja terapiavälineitä. Koulutuksen käyneet hoitajat kannustaisivat osaston muuta henkilökuntaa ottamaan käyttöön apuvälineitä rakentaessaan siltaa nuoren kanssa vaikeiden asioiden käsittelyyn.

PERLA-koulutus toimi kehittämissuhteemme käynnistäjänä. Koulutuksessa käsiteltävien aiheiden myötä osaston henkilökunnalle tunnistettiin tarve uusille työmenetelmille, joiden avulla voidaan perheen sisäisistä ristiriidoista ja traumaista päästä keskustelemaan. Kehittämissuhteemme vastasi osaston tarpeeseen toteuttamalla kuvakortit.

2 Opinnäytetyön kohderyhmän ja hyödynsaajien esittely

2.1 Niuvanniemen sairaala ja nuoriso-osasto

Niuvanniemen sairaala on yksi maamme vanhimmista toimivista psykiatrisista sairaaloista (Niuvanniemen Sairaala 2010a). Sairaala tarjoaa oikeuspsykiatrisia erityistason sairaalahoidon palveluja valtakunnallisella tasolla. Sairaalassa tehdään mielentilatutkimuksia sekä koulutetaan ja kehitetään oikeuspsykiatrian alan henkilöstöä. Sairaalassa tapahtuu myös oikeuspsykiatrasta perus,- jatko- ja täydennyskoulutusta sekä terveystieteellistä tutkimusta, sillä se toimii Itä-Suomen yliopiston oikeuspsykiatrian klinikkana. (Niuvanniemen sairaala 2010b). Osastoja Niuvanniemen sairaalassa on yhteensä 13 aikuisille ja yksi nuorille alle 18-vuotiaille. Osastojen henkilökunta koostuu moniammatillisesta työryhmästä, jossa työskentelevät muun muassa osastonhoitaja, sairaanhoitaja, mielisairaanhoitaja, lääkäreitä, psykologi, sosiaalityöntekijä ja toimintaterapeutti. (Niuvanniemen sairaala 2010c)

Niuvanniemen sairaalan nuoriso-osasto (osasto 20) on 12-paikkainen alaikäisille erityisen vaikeahoitoisten ja/tai vaarallisten potilaiden suljettu osasto. Osasto aloitti toimintansa tammikuussa 2004, toinen vastaava osasto löytyy Tampereen Pitkänniemen sairaalasta. Osastolla tutkittavat ja hoidettavat nuoret kärsivät vakavista mielenterveyshäiriöistä. Osaston palveluihin kuuluvat myös mielentilatutkimukset ja hoidon tarpeen arviointijaksot. Osaston hoito tapahtuu erillään aikuispuolen potilaista. Osastohoidon aikana nuoren on mahdollista osallistua peruskoulun opetukseen sairaalakoulussa kahden erityisopettajan vastaamassa opetuksessa. (Niuvanniemen sairaala 2010 d)

Yksikön koko henkilöstössä yhdistyvät nuoriso- ja oikeuspsykiatrinen osaaminen. Henkilöstö (osastonhoitaja, apulaisosastonhoitaja, 12 sairaanhoitajaa ja 24 mielisairaanhoitajaa) on saanut sekä nuorisopsykiatrian että väkivallanhallinnan koulutuksen ennen toiminnan aloittamista. Yksikössä päivitetään väkivallanhallintaa jatkuvasti ja osaston hoitohenkilökuntaa myös koulutetaan työn ohessa. Henkilökuntaan kuuluvat myös ylilääkäri, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, psykologi, toimintaterapeutti, sosiaalityöntekijä,

toimistosihteeri, neljä laitoshuoltajaa, kaksi erityisluokan opettajaa sekä koulunkäyntiavustaja. (Sijaisen perehdytyskansio 2003)

Osastolla nuori saa perusteellisen alkututkimuksen jälkeen tutkimusnäyttöön perustuvaa yksilöllisen hoitosuunnitelman mukaista nuoriso- ja oikeuspsykiatrasta hoitoa, jonka tavoitteiden saavuttamista seurataan systemaattisesti. Osasto ei ole sitoutunut mihinkään tiettyyn hoitoideologiaan vaan yhteisöllisyys, mallioppiminen, toiminnallisuus ja yksilöllinen hoitosuhde kulkevat läpi hoitojakson rinta rinnan. (Sijaisen perehdytyskansio 2003)

2.2 Toimintaterapia ja omahoitajasuhde nuoriso-osastolla

Nuorisopsykiatrian osastolla toimintaterapeutti arvioi nuoren toimintakykyä ja toteuttaa yksilö- ja ryhmätoimintaterapian. Opinnäytetyönä toteutetut kuvakortit tulivat osaksi terapiassa käytettävää välineistöä. Toimintaterapeutti on osa moniammatillista työryhmää ja hän osallistuu raporteille, tiimeihin, hoitoneuvotteluihin ja muihin osastolla pidettäviin kokouksiin tarpeen mukaan. Toimintaterapeutti osallistuu osaston jokapäiväiseen elämään ja erilaisiin osaston ulkopuolelle tehtäviin retkiin. (Riekkinen 2010)

Suljetusta osastoympäristöstä huolimatta tulee asiakaskeskeisyys todeksi terapeutisessa vuorovaikutussuhteessa. Tämä ilmenee yhdessä toimimisena, suvaitsevaisuutena ja huomion kiinnittämisen siihen mitkä ovat nuoren voimavarat sekä mielenkiinnot. (Riekkinen 2010)

Kehittämistyön tuotteena syntyneet kuvakortit tehtiin myös apuvälineeksi omahoitajasuhteeseen. Omahoitajatyöskentely on osa Niuvanniemen sairaalassa annettavaa oikeuspsykiatrasta hoitoa. Sitä voivat toteuttaa sairaanhoitajat, mielisairaanhoitajat, erityistyöntekijät ja lääkärit. Omahoitajatyöskentely on päämäärätietoista ammatillista toimintaa, jonka tavoitteena on kahdenkeskisen vuorovaikutuksen keinoin käynnistää tai edistää potilaan psyykkisiä kehitysprosesseja sekä opettaa, harjoittaa ja ylläpitää potilaan kanssa uusia taitoja ja valmiuksia. Omahoitajatyöskentelyllä voidaan lievittää potilaan kärsimystä, auttaa syyllisyyden käsittelyä ja sietämistä sekä

lohduttaa pitkäaikaisesti sairasta potilasta. Mikäli potilaan kyky sanalliseen vuorovaikutukseen ja tunneilmaisuun on puutteellinen, toiminnallisilla keinoilla voi olla tärkeä merkitys. Hoitosuhde voi toimia myös tiedonsaantikanavana muulle työryhmälle. Hoitosuhde voi auttaa myös ymmärtämään potilaan tilannetta tarkemmin. (Sijaisen perehdytyskansio 2003)

Nuoren saapuessa osastolle, hänelle nimetään viikon sisällä omahoitaja sekä kontaktihoitajat. Hoitotyön kannalta omahoitajasuhde on keino toteuttaa potilaslähtöistä hoitoa. Hoitajalla on hoitoon tarvittava pätevyys, itsenäisyys ja valtuudet. Omahoitaja pyrkii olemaan nuoren kanssa mahdollisimman paljon, hän on osavastuussa hoidon suunnittelusta ja toteutuksesta aina sairaalaan saapumisesta kotiutumiseen saakka. Näin omahoitajan ja nuoren välille voi syntyä luottamuksellinen hoitosuhde, joka onnistuessaan edistää hoitoa ja hoidon tavoitteisiin pääsemistä. Omahoitaja ei työskentele yhteyshenkilönä nuoren perheen kanssa, vaan hän on vain nuoren ”oma” työntekijä. (Sijaisen perehdytyskansio 2003)

Nuoriso-osaston toimintaterapian ja omahoitajasuhteen kuntouttavana lähtökohtana on oleellisesti toimiva, luottamuksellinen vuorovaikutussuhde nuoren kanssa. Jos nuoren sanalliseen vuorovaikutus ja tunneilmaisu ovat puutteelliset tai heikentyneet, voi toiminnallisilla keinoilla, kuten kuvakorteilla, olla tärkeä merkitys nuoren kuntoutuksessa ja vuorovaikutuksen luomisessa.

3 Teoria- ja tutkimustietotausta kuvakorttien terapeutin käytön taustalla

3.1 Kanadan malli

Opinnäytetyömme teoreettisena pohjana käytimme toimintaterapian viitekehystä Canadian Model of Occupational Performance (CMOP, Kanadan malli). Kanadan malli on toiminut kuvakorttien kuvien pohjana ohjaten ottamaan huomioon kaikki ihmisen toiminnan osa-alueet ja teoriapohjana toiminnan terapeuttisuudelle. Kanadan mallissa määritellään kuinka toiminnallinen suoriutuminen kehittyy yksilön, toiminnan ja ympäristön välisistä vuorovaikutussuhteista. Tehdessään valintoja yksilö määrittelee näkemyksiään ja tuo esiin kokemuksia toiminnallisesta historiastaan. Kuvakorttien kanssa työskennellessä valinnat tapahtuvat esimerkiksi korttien valitsemisen kautta ja siinä mitä nuori valitsee kertoa, mitä tunteita ja ajatuksia hän haluaa tuoda puheeksi. Toiminnot, joihin sitoudumme ja joita valitsemme, antavat yksilölle keinon määritellä kuka hän on. Tämä näkökulma vahvistaa toiminnan keskeisen roolin identiteetin määrittäjänä (Cole & Tufano 2008, 27-28.).

Ympäristö (environment), jossa yksilö toimii, koostuu fyysisestä, sosiaalisesta, kulttuurisesta ja institutionaalisesta elementistä. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan esimerkiksi kotia, luokkahuonetta tai luontoa. (Cole & Tufano 2008, 28.) Kuvakorttien kuvien aiheet käsittelevät ympäristöä näiden elementtien kautta. Kuvissa on kuvattuna erilaisia fyysisiä ympäristöjä: luontoa ja sisätiloja. Luontoa on kuvattu eri vuoden aikoina antaen vaikutelmaa ajan kulumisesta.

Sosiaalinen ympäristö tarkoittaa perhettä, kollegoja ja yhteisön organisaatiota. Kulttuurisen ympäristön määritelmään liittyy sosiaalinen ympäristö, uskonto, etniset ja poliittiset tekijät. Nämä vaikuttavat mahdollisuuksiin ja esteisiin osallistumisessa elämän eri alueilla. (Cole & Tufano 2008, 28.) Sosiaalisen ympäristön kuvaus näkyy kuvakorteissa erilaisina perheasetelminä, hahmojen välisinä suhteina. Kulttuurinen ympäristö muotoutuu kuvien tunnelmissa. Osissa kuvista on mahdollista määritellä aikakausi esimerkiksi fyysisen ympäristön kautta. Sekä kulttuurista että sosiaalista ympäristöä kuvaavat kuvakorttien

hahmojen perhetilanteet, jotka määrittelevät perheen sisäisiä ristiriitoja, tilanteita ja ilmapiiriä. Institutionaalinen ympäristö käsittää poliittiset ja sosiaaliset järjestelmät, jotka sekä mahdollistavat että rajoittavat asetusten ja lakien myötä yksilön toimintaa (Cole & Tufano 2008, 28.). Kuvien teemojen myötä nuoren on mahdollista tarkastella omaa sekä lähipiirinsä roolia yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä. Osalla nuoriso-osaston potilaista on joko itsellään tai lähipiirissä kriminaalitaustaa ja kuvien teemat mahdollistavat myös oikean ja väärän tematiikan tarkastelun.

Kanadan mallissa yksilö määritellään fyysisenä, kognitiivisena ja affektiivisena ihmisenä. Fyysisiin tekijöihin luetaan kuuluvaksi esimerkiksi voima, joustavuus ja liikkeen kirjo. Kognitio sisältää ajattelutoiminnot, kuten päättely, muisti, kommunikaatio ja havaitseminen. Kognitiiviset prosessit ovat välttämättömiä oppimisen ja uusiin tilanteisiin adaptoitumisen eli mukautumisen kannalta. CMOP: n määritelmä ”affektiivisuus” käsittää yksilön tunteet ja asenteet. Se vaikuttaa ihmisen motivaatioon, käsitykseen omasta itsestä ja suhteesta toisiin ihmisiin. Toiminnot, joihin sitoudumme ja joita valitsemme, mahdollistavat meidän määritellä keitä olemme. (Cole & Tufano 2008, 27.) Yksilön olemassaolon ydin on ”spirituality”, vapaasti suomennettuna henkisyys (Cole & Tufano 2008, 27.). Henkisyydellä ei Kanadan mallissa tarkoiteta uskonnollista hengellisyyttä vaan laajemmin yksilön ”itseä”, jota yksilöllä on pyrkimys ilmaista toimintojensa kautta. Henkisyyttä ilmaistaan ja muokataan toiminnallisuuden kautta ympäristössä (Ikiugu 2007, 295–296.). Käytettäessä kuvakortteja nuoren on mahdollisuus luotettavan aikuisen kanssa hahmottaa ja rakentaa minäkuvaansa esimerkiksi tunteiden tarkastelun kautta.

Kuvakorteissa yksilö on esitetty peikkomaisena hahmona, ei selkeästi ihmisen näköisenä, vaan sadunomaisen mielikuvitushahmon muodossa. Kuvissa esiintyy sekä iän, ulkonäön, sukupuolen että vuorovaikutussuhteiden ja tunnetilojen ilmaisun näkökulmasta useita erilaisia hahmoja. Yksilöt ovat kuvissa erilaisissa rooleissa: lapsina ja aikuisina, vahvoina ja heikkoina, piiloutuneena ja esillä.

Kanadan mallin kolmantena elementtinä on toiminta (occupation). Se sisältää käsitteet itsestä huolehtimisesta, tuottavuudesta sekä vapaa-ajasta. Toiminta siis sisältää niitä toimintoja, joilla ihminen täyttää aikansa; päivittäiset toiminnot, kodin, työn (palkka- ja vapaaehtoistyö) ja yhteisön tehtävät, virkistystoiminnot ja sosiaalistumisen. (Cole & Tufano 2008, 28.)

Toiminnallinen suoriutuminen muodostuu kolmen elementin (yksilö, toiminta, ympäristö) vuorovaikutuksesta (Cole & Tufano 2008, 28). Kanadan mallissa korostetaan muutoksen vaikutusta osa-alueiden välillä; muutoksen tapahtuessa yhdessä kolmesta elementistä, tapahtuu muutosta myös muilla osa-alueilla, toiminnallisessa suoriutumisessa sekä tyytyväisyydessä suoriutumiseen. (Ikiugu 2007, 296.)

Kuvakorttityöskentelyssä yksilöllä on mahdollisuus tarkastella toiminnallista suoriutumistaan, eri elementtien välisiä vuorovaikutussuhteita ja muutosta eri osa-alueiden välillä. Nuori voi tarkastella itseään ja perhettään toimijana huolimatta perheen mahdollisista ongelmista, sekä nimetä muutoksia, joilla voisi saavuttaa tyytyväisyyttä.

3.2 Asiakaskeskeisyys kuvakorttityöskentelyn lähtökohtana

Kuvakorttien käytön tavoitteena on asiakaskeskeisyyden toteutuminen. Kuvakorttien käytössä asiakaskeskeisyys tarkoittaa esimerkiksi asiakkaan mahdollisuutta toteuttaa omaa valintaa. Asiakas valitsee kuvakortit omista lähtökohdistaan, kertoo ja kuvailee haluamiaan asioita. Kuvakorttien avulla toimintaterapeutin tai omahoitajan on mahdollista saada tietoa asiakkaan historiasta, kokemuksista, muistoista ja tunteista. Hoitaja tai terapeutti toimii yhteistyökumppanina, tukena ja kuuntelijana mahdollistaen asiakkaalle tilaisuuden keskustelulle ja muistojen ja kokemusten julki tuomiselle.

Käsitys asiakaskeskeisyydestä (client-centered model) on yksi toimintaterapian keskeisimpiä teemoja. Käsitys alkoi tulla ajankohtaiseksi 1960-luvulla, jolloin potilaiden hoitoa alettiin suunnata laitoksista yhteisöön. Yhtenä piirteenä asiakaskeskeisyyden esille nousemisesta oli asiakkaan vastuun kasvaminen

suhteessa omaan hoitoonsa sekä toimintaterapeutin roolin muuttuminen ”parantajasta” kannustajaksi tai mahdollistajaksi.(Cole & Tufano 2008, 25.) Kuvakorttien kanssa työskennellessä nuoren on mahdollista ilmaista itseään omin sanoin ja tarinoin, jossa hoitajan tai terapeutin roolina on kannustaa ja mahdollistaa nuoren itseilmaisu.

Asiakaskeskeisyydessä asiakkaan rooli on aktiivinen. Toimintaterapeutti toimii yhteistyökumppanina auttaakseen häntä tunnistamaan toiminnan ongelmia, asettamaan tavoitteita ja mahdollistaa asiakkaan osallistumisen. Asiakkaan osallistumista mahdollistavia keinoja ovat taitojen kehittymisen tukeminen, ennaltaehkäisevät toimet sekä ympäristön tai tehtävien adaptointi eli mukauttaminen.(Cole & Tufano 2008, 25) Asiakaslähtöisessä toiminnassa on perustana yhteistyö ja kumppanuus. Asiakas saa palvelua omista lähtökohdistaan ja hänellä on valtaa palvelujen suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin liittyen. Asiakas on oman arkinsa asiantuntija ja työntekijä ammattinsa. (Friis, Eirola, & Mannonen 2004, 173-174)

Kuvakorttityöskentelyn edellytys on nuoren halu ja motivaatio tarkastella kuvia sekä mahdollisesti jakaa ajatuksiaan ja tunteitaan toisen ihmisen kanssa. Asiakaslähtöisyys toteutuu kuvakorttien kanssa työskennellessä nuoren omien valintojen kautta luottamuksellisessa kumppanuussuhteessa aikuiseen. Kuvien käyttöön ottamisessa osaksi nuoren kuntoutusta on tärkeää huomioida niiden soveltuvuus nuorelle. Kuvien käytön soveltuvuutta voidaan arvioida havainnoimalla nuorta osastolla ja tutustumalla nuoreen ja hänen historiaansa. Näin henkilökunta voi päästä tietoon mahdollisista esteistä kuvien käytölle. Esteitä kuvien käytölle ovat muun muassa nuoren vastahakoisuus kuvatyöskentelylle ja havainnot nuoren kyvyssä lukea visuaalisia kuvia.

4 Kuvan käyttö terapiassa

4.1 Kuvan terapeuttisuus

Kuvakorttien terapeuttinen käyttö omahoitajakeskusteluissa ja toimintaterapian välineenä perustuu tutkimukseen kuvan terapeuttisuudesta. Luovat menetelmät ja esimerkiksi taiteen käyttö terapiassa voivat eheyttää ja lisätä vuorovaikutusta (Pirkola 2007, 2416).

Artikkelissaan ”Kuva on avain mielen maailmaan” Leena Kukkonen-Lahtinen määrittelee kuvan ”avaimeksi” ihmisen kokemusmaailmaan. Kuvan avulla ihminen voi tunnistaa omia reaktioitaan ja ajatuksiaan. Kukkonen-Lahtisen mukaan kuvien käyttö voi tehdä vaikeista asioista keskustelemisen ja puheeksi ottamisen helpommaksi. Työskenneltäessä kuvien kanssa on mahdollista luoda uusi ja yhteinen kieli ”kokemuksille, joille ei välttämättä ole vielä sanoja”. Kieli, sanat ja ilmaisut, joita keskustelussa käytetään, on asiakkaan omaa käyttämää kieltä. (Kukkonen-Lahtinen 2010, 16).

Kuvan kanssa työskennellessä tarkastellaan kuvaa asiakkaan tuottaman tarinan pohjalta. Asiakkaan kanssa voidaan etsiä vaihtoehtoisia kertomuksia ottamalla tarinaan uusia näkökulmia uusien kuvien myötä. Kuvista syntynyt tarina voi muuttaa suhtautumista ongelmaan ja luoda uusia oivalluksia. Työntekijän rooli kuvia terapeuttisesti käytettäessä on haastatella ja tehdä kysymyksiä. Asiakas voi pysähtyä löytämään omia kokemuksiaan kuvista. Keskustelun fokus on niissä tunteissa ja kokemuksissa, joita kuvat asiakkaassa herättävät. Kysymysten asettelussa on tärkeää, että ne mahdollistavat vuorovaikutuksen ja dialogin synnyn. Dialogisuutta ruokkivia kysymyksiä ovat avoimet kysymykset. Kysymykset voivat olla aihepiiriltään voimavaroihin, muutokseen, motivaatioon tai asioiden selventämiseen liittyviä. (Kukkonen-Lahtinen 2010, 16)

Edellytyksenä työskentelylle kuvien kanssa on luottamus asiakkaan ja työntekijän välillä. Työntekijän on oltava aktiivinen ja kiinnostunut asiakkaan kertomasta. Ilmapiirin on oltava turvallinen, myönteinen, hyväksyvä ja voimavaroihin löy-

tämiseen suuntautunut. Kuvat mahdollistavat työskentelyssä ilmaistavaksi jotain sellaista mitä ei ilman kuvia tavoitettaisi. (Kukkonen-Lahtinen 2010, 17)

Lepistön ja Suvia-Väistön tekemän opinnäytetyön mukaan (Lepistö & Suvia-Väistö 2008) psyykkisesti sairaalla on usein ongelmia itseilmaisussa. Harjoittelakseen itseilmaisua asiakkaan kanssa voidaan käyttää apuna kuvailmaisua. Asiakas voi opetella jäsentämään tunteitaan ja ajatuksiaan kuvien avulla. Opinnäytetyössä haastateltujen toimintaterapeuttien kertoman mukaan asiakkaan on helpompi ilmaista vaikeita tunteita, kun se tapahtuu kuvien kautta. Psyykkisesti sairaan on usein vaikea löytää keinoja ilmaista itseään ja kuvan kautta työskentely helpottaa vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Kuvailmaisuus auttaa ajatusten jäsentämisessä ja löytämään ongelmiin uusia näkökulmia. Toimintaterapeuttien mukaan kuvaa voi käyttää pohjana keskustelulle, jossa asiakkaan on mahdollista säädellä ja porrastaa sanallista ilmaisuaan.

Kuvan käytön terapeutisuus perustuu kuvan välityksellä luotavaan vuorovaikutussuhteeseen sekä kuvan tunteita ja muistoja herättävään voimaan. Vaikeista asioista keskusteleminen ja puheeksi ottaminen helpottuu kuvallisen välineen avulla. Nuoren on mahdollista löytää uusia oivalluksia ja ilmaista vaikeita tunteitaan kuvatyöskentelyn avulla. Tässä vuorovaikutuksessa työntekijän tulisi olla kuunteleva ja aidosti kiinnostunut nuoren kertomasta.

4.2 Visuaalinen lukutaito

Kuvien käyttämien terapiassa vaatii käyttäjiltään visuaalista lukutaitoa, sillä kuvia on kyettävä tulkitsemaan. Se mitä nuori näkee ja tulkitsee kuvassa olevan voi olla aivan muuta, kuin mitä aikuinen siinä näkee. Elämme hyvin visuaalisessa maailmassa, jossa kuvilla on suuri osa muun muassa informoinnissa. Kuvat ovat olleet ihmiskunnalle aina tärkeitä; esimerkiksi muinaiset esi-isämme tekivät kuvallisia tarinoita arjesta kalliomaalauksien muodossa. Puhuttaessa pelkästään kuvasta voidaan tällä tarkoittaa esimerkiksi lyijykynäpiirrosta, öljyvärimaalausta tai perinteistä valokuvaa. (Seppänen 2001, 38)

Visuaalinen lukutaito on aiempien visuaalisten kokemusten jäsentämistä uusien visuaalisten tietojen avulla merkityksen muodostamiseksi. Visuaaliseen lukutaitoon kuuluu ihmisten välinen kanssakäyminen, interaktio ja nonverbaalinen viestintä. Amerikkalainen tutkija Richard Sinatra pohjasi kaavionsa sveitsiläisen Jean Piaget'n (1896- 1980) kehityspsykologisiin tutkimuksiin ja nivoi tarkastelunsa aivofysiologiaan (Seppänen 2001,142).

Sinatra on jaotellut visuaalisen lukutaidon neljään osioon. Ensimmäinen lukutaito, jota Sinatra nimittää primaariksi visuaaliseksi lukutaidoksi, kehittyy esikielellisessä vaiheessa. Tällöin lapsi ammentaa oppinsa suurelta osin erilaisista motorisista sekä visuaalisista ärsykkeistä, joissa silmä yhdistyy kehonliikkeisiin. Lapsi oppii olemalla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja oppii tunnistamaan visuaalisia muotoja, kuten äitinsä kasvot. (Seppänen 2001, 143-147).

Toinen, oraallinen lukutaito kehittyy puheen kehityksen myötä 2-6 ikävuoden välillä. Leikissä puunkappale saattaa olla herkullinen ateria tai pahvilaatikko kilpa-auto. Representaatio alkaa kehittyä, eli esine alkaa edustaa jotain itselleen ulkopuolista asiaa, mielikuvaa. Näin kielestä alkaa kehittyä symbolisen ajattelun luonnollinen jatke. Tämä konkreettisen kohteen erkaantuminen alkuperäisestä merkistä osaksi muiden merkkien symbolista järjestelmää on myös yksi verbaalisen kielen keskeisiä piirteitä. (Seppänen 2001, 143- 147).

Kolmas lukutaito on kirjallista lukutaitoa, joka on perinteistä lukemista ja kirjoittamista. Neljättä lukutaitoa Sinatra kutsuu visuaaliseksi lukutaidoksi, joka nojaa kommunikaatioon representaatioiden avulla. Visuaalinen lukutaito on kaksisuuntainen prosessi: toisaalta kykyä tulkita kuvia ja kuvallisia esityksiä, toisaalta myös kykyä tuottaa niitä ja kommunikoida niiden avulla. Halu esittää merkityksiä nonverbaalisti, luovasti ja symbolisesti konkretisoi visuaalista lukutaitoa (Seppänen 2001, 143- 147).

Kuvan tulkinta riippuu siitä, missä määrin tekijän ja katsojan yksilölliset, kulttuuriset ja sosiaalihistorialliset elämäntodellisuudet vastaavat toisiaan. Kuvakorttien toteuttamisessa pyrittiin näkemään kuvan esittämä tilanne

tilanteen kokeneen silmin. Tavoitteena oli, että kuvat vastaisivat tulevan katsojan eli nuoren elämäntodellisuutta.

4.3 Narratiivisuus

Narratiiveja ovat niin suulliset kuin kirjoitetutkin tarinat ja tekstit sekä erilaiset havainnoinnit ja tulkinnot, joissa välittyvät yksilön elämänhistoria ja kokemusmaailma sekä yksilön merkitys osana sosiaalista ympäristöä. Elämäntarinalliset kertomukset kuvaavat yksilön lisäksi myös häntä ympäröivää ympäristöä. Tarinoissa tehdään selontekoja, puolustaudutaan, otetaan kantaa, kritisoidaan, tehdään asioita ymmärrettäväksi ja asemoidaan itseä ja muita. Tarinoissa työskentelään mm. selviytymistä elämän muutoksissa. Tarinoissa kootaan yhteen esim. erilaisia henkilökohtaisia kokemuksia, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia tarpeita, vaateita, tavoitteita, toiveita ja asenteita. (Tolska 2000; Hyvärinen 2006)

Timo Tolska (2002, 21) kirjoittaa tutkimustekstissään Jerome Brunerin narratiiville antamasta kaksitahoisesta merkityksestä. Brunerin mukaan narratiiville voidaan antaa kaksi merkitystä. Sillä tarkoitetaan todellisuuden luomista ja määrittämistä puhuen. Narratiivissa annetaan tapahtumille puhuttu muoto. Toiseksi narratiivi voi viitata myös puhuttuihin tuloksiin; arkipäivän tapahtumien kertomisiin, tarinoihin, huhuihin ja myytteihin.

Viime vuosikymmenen aikana tutkimukset kertomusten, juttujen, tarinoiden ja muistelmien pohjalta, niin yhteiskunta- ja kasvatustieteissä kuin myös terveyden ja sairauksien tutkimisessa, ovat lisääntyneet. Narratiivin monimerkityksellisyys johtuu osittain siitä, että useat eri tieteenalat ovat liittäneet termin osaksi omaa tutkimustraditiotaan ja antaneet sille erilaisia painotuksia (Tolska 2002, 18).

Termillä narratiivi viitataan usein johonkin puhuttuun tai kirjoitettuun esitykseen (Tolska 2002, 22). Valmistamiemme kuvakorttien käyttö terapiassa pohjautuu nuorten omakohtaisiin näkemyksiin kuvista ja niistä syntyviin puhuttuihin kertomuksiin. Tämä työskentelytapa kuuluu narratiiviseen tutkimustyyliin.

4.3.1 Narratiivinen lähestymistapa kuntouttavassa työssä

Narratiivista kertomista on käytetty auttamismenetelmänä kehitettäessä potilaan ja hoitajan vuorovaikutusta. Tavoitteena tällä on ollut saada potilas aktiiviseksi osallistujaksi omaan hoitoonsa sekä selviytymisessä erilaisissa elämään liittyvistä vaikeista tilanteista (Vuokila-Oikkonen 2002, 40). Narratiivinen lähestymistapa antaa hyvät mahdollisuudet dialogiselle yhteistyölle. Tämä tarinallinen työskentelymalli mahdollistaa uuden luomisen, kuin myös vanhan uudessa valossa tarkastelun (Kiiltomäki 2009, 62). Nuoren hoitosuhteessa tämä erilaisten kuvitteellisten ja tulevaisuuteen suuntautuvien elämänkerronnallisten tarinoiden kautta voidaan rakentaa toiveikasta uskoa tulevaisuuteen (Kiiltomäki 2009, 63). Kuvakorttityöskentely on yksi väline herättää nuori kertomaan tarinaa elämästään ja pohtimaan tulevaisuuttaan.

Omakohaisten kokemustemme perusteella, edellytyksenä kuntoutuksen tuloksellisuudelle on hyvä hoitosuhde. Nuoren ja hänen kanssaan osastolla työskentelevän tulee olla empaattinen kuuntelija ja aidosti läsnä. Nuorta ja hänen tarinaansa täytyy arvostaa. Myös riittävä tilan antaminen luovat luottamus pohjaa hoitosuhteelle. Luottamuksen synnyttyä voidaan pikkuhiljaa siirtyä keskusteluissa narratiivisin keinoin hakemaan merkittäviä ja voimaannuttavia uusia näkökulmia nuoren tilanteeseen. Hoidon edetessä näitä löydettyjä voimaannuttavia näkökulmia vahvistetaan ja niitä pyritään linkittämään nuoren arkeen, jolloin myös omaan elämäntarinaansa saadaan onnistumisen kokemuksia ja vaihtoehtoisia ratkaisumalleja. Etenkin toimintaterapiassa pyritään vahvistamaan nuoren vahvuuksia, jolloin myös toiminnallinen suoriutuminen vahvistuu.

Nuoren kyky ja halukkuus kertoa kokemuksistaan voi vaihdella paljon. Nuorille, jotka kantavat harteillaan vaikeita kokemuksia, voi olla häpeän ja syyllisyyden takia vaikeaa kertoa kokemuksistaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi perheväkivallan pelossa kasvaneet nuoret. Nuoret ovat mahdollisesti yrittäneet puhua kokemuksistaan aiemmin, mutta heitä ei ole kukaan ottanut vakavasti tai heillä ei ole ollut ketään kuuntelijaa. Toisaalta nuori voi olla tottunut kertomaan asioistaan jopa rutiininomaisesti listaten, oltuaan erilaisissa hoito- ja

sijoituslaitoksissa suuren osan elämästään. Näitä havaintoja teimme lasten- ja nuorten opintokokonaisuuteen kuuluvalla harjoittelujaksolla keväällä 2010. Tavoiteltaessa elämän merkityksellisyyttä voi aloitus tapahtua jopa fantasiatasolla tai elämän pienten, arjessa tapahtuvien hyvien asioiden havaitsemisella (Kiiltomäki 2009, 64).

4.4 Sadutus - menetelmä, jolla tarinaa voi rakentaa

Sadutus on Suomessa kehitelty menetelmä, jolla tarkoitetaan ajatusten muotoilemista tarinaksi. Menetelmässä lasta tai nuorta kehoitetaan kertomaan oma kertomus. Saduttaessa aikuinen kuuntelee tarinaa ja kirjoittaa sen muistiin sanatarkasti. Sadutus on ”vastavuoroiseen toimintakulttuuriin johdatteleva menetelmä, jonka avulla voidaan kuunnella lapsia ja nuoria” (Karlsson, L. 2003. 10), joten se ei ole ensijainen opetusmenetelmä itseilmaisun, lukemisen tai kirjoittamisen opettamiseen. Opinnäytetyössämme toteutettuja kuvakortteja on mahdollista käyttää sadutusmenetelmän mukaan tarinan kerronnan apuvälineenä. Kuvakorttien synnyttämiä tarinoita ei ole kuitenkaan ensisijaisesti ohjattu kirjoittamaan sanatarkasti ylös, vaan kortit ovat lähtökohtaisesti suunnattu keskustelun ja vuorovaikutuksen apuvälineeksi. Jättämällä pois ohje kirjoittaa tarina muistiin pyrimme helpottamaan kuvakorteilla työskentelyä ja madaltamaan kynnystä kuvakorttien käyttöön ottamiseen.

Kuvakorttien terapeutin käyttö tarjoaa nuorelle mahdollisuuden oppia ja kasvaa. Ihminen oppii kohtaamalla asioita eri aistiansa kautta vastavuoroisessa suhteessa ympäristöön ja ihmisiin. Ihminen tarvitsee luottamusta kykyihinsä viestiessään toisille ja on tärkeää, että ihminen saa mahdollisuuksia kertoa ajatuksiaan ja tulla kuulluksi. (Karlsson 2003, 23) Toimintatilanteessa aidon osallistumisen voi nähdä mahdollisuutena näkemysten kerrontaan. Keskusteluun ja toimintaan osallistujat voivat ilmaista heitä ihmetyttäviä asioita ja ehdottaa miten voisi toimia. Vastavuoroisuus tilanteessa tarkoittaa asioihin reagoimista; tilanteessa halutaan ymmärtää mitä toinen sanoillaan ja teoillaan tarkoittaa. (Karlsson 2003, 24)

4.5 Muita terapiakortteja markkinoilla

Suomessa terapiakortteja tuottaa ja markkinoi muun muassa Pesäpuu ry. Pesäpuu ry. on valtakunnallinen lastensuojelun erityisosaamiskeskus (Pesäpuu ry 2010a). Yhdistyksen toiminnan tavoitteena on laadukkaan ja suunnitelmallisen lastensuojelutyön kehittäminen. Se korostaa lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja sijoitettujen lasten kanssa työskentelyn tärkeyttä ja lapsen omaa ääntä lastensuojelutyössä. (Pesäpuu ry 2010b)

Pesäpuu ry:n työskentely on kehittämistyötä sekä jatkuvaa arviointi-, seuranta- ja tutkimustyötä. Pesäpuu ry tuottaa työvälineitä lastensuojelutyöhön, joita ovat esimerkiksi erilaiset terapiakortit. (Pesäpuu ry 2010b) Pesäpuu ry mainitsee keskeiseksi toiminnassaan kehittämistyön juurruttamisen. Tutkittu tieto halutaan kaikkien käyttöön tiedottamisen kautta. Pesäpuu ry:n arvoihin kuuluu lasten ja nuorten arvostaminen. Näkyvänä toimintana tästä ovat teoreettisesti perustellut työtavat ja toiminnalliset vuorovaikutuksen apuvälineet. Välineiden ja menetelmien kehittämisessä ovat mukana niiden tulevat käyttäjän, kuten lapset ja nuoret lastensuojelutyön toimijat sekä oppilaitokset. (Pesäpuu ry 2010c)

Toiminnallisella työskentelyllä tarkoitetaan Pesäpuu ry:n Internet-sivujen mukaan ”lapsen, nuoren ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen tukemista, joka innostaa sekä lasta, nuorta ja aikuista” (Pesäpuu ry 2010d). Tekemällä yhdessä toiminnallisten muotojen, kuten kuvakorttityöskentelyn kautta, lapset ja nuoret saavat mahdollisuuden ilmaista itseään. Kun asiat tehdään visuaalisiksi, voi yksilö tulla tietoiseksi omista ” ajatuksistaan, tunteistaan, motiiveistaan, tavoistaan ja teoistaan” (Pesäpuu ry 2010d). Toiminnalliset menetelmät auttavat keskittymään ja motivoivat työskentelyyn, auttavat löytämään keinoja tunneilmaisulle ja luovat keinoja selviytymiseen. Toiminnan tulee olla suunniteltua ja tavoitteellista; toiminnan tarkoitus ja tavoite ja tapa tiedostetaan. (Pesäpuu ry 2010d) Toiminnallisten kuvakorttien käytössä välineet eivät ole itsetarkoitus vaan toiminnan määritelty tavoite ja sisältö ohjaavat toimintaa. Toiminnallinen työväline ei korvaa muuta luovaa toimintaa eikä työskentely niiden kanssa ole ”nopea ongelmanratkaisutapa”. (Mun Stoori 2000)

Nuoriso-osastolla oli tarve uudenlaisille kuvakorteille, jotka opinnäytetyössämme kehitimme, koska olemassa olevien korttien visuaalinen ilme ja korttien aihepiirit eivät vastanneet osaston nuorten kokemusmaailmaa ja sen käsittelemistä. Nuoriso-osaston välineistöstä löytyvät muun muassa Mun stoori –kortit ja Vahvuus-kortit.

Mun stoori –kortit ovat tietokoneella muokattuja valokuvia, joista kukin kortti kuvaa erilaista tunnetta ja olotilaa, esimerkiksi ”varma, luova, anteeksiantavainen, pelokas, erilainen”. Kortteja on yhteensä 32 kappaletta ja ne on kehitetty St. Lukesin resurssikeskuksessa Australiassa ja suomennettu Pesäpuussa (Mun stoori 2010). Tavoitteena työvälineen käytössä on rohkaista yksilöä muutokseen, ymmärtämään omaa itseään ja kehittää persoonallisuuttaan. Niiden kautta voidaan käsitellä ja rakentaa elämäntarinaa ja pohtia valintoja. Korttien avulla voidaan avata keskustelua ja lisätä itseymmärrystä. (Mun stoori 2000)

”Mun stoori” –korttien avulla nuori voi saada heijastuksia ja erilaisia näkökulmia elämästä ja pohtia muiden näkemyksiä itsestään. Niillä voi haastaa ja kyseenalaistaa nuoren rakentamaan tarinaa itsestään. Nuoruusiässä, kuten läpi elämän, identiteetti muovautuu ja työskennellessä korttien kanssa voidaan huomioida toisten ihmisten näkemyksiä omasta itsestä ja tunteiden ja ajatusten ymmärtämistä. (Mun stoori 2000)

Vahvuus –korteissa on kuvattu yhteensä 40 värikästä eläinhahmoa ja jokaisessa kuvassa on vahvuuksiin viittaava teksti. Kortit ovat toiminnallinen väline, jonka tarkoituksena on tukea lapsen kasvua yksilönä ja voimavaraistaa lasta. Voimavaraistaminen tapahtuu itsetunnon tukemisella ja positiivisten muutosmahdollisuuksien kautta. Mahdollisuuksia muutokseen voidaan luoda lapsen tavassa toimia ja omien vahvuuksien hahmottamisessa. Korttien kautta on myös mahdollista opetella uusia selviytymiskeinoja. Kortit ovat myös väline aikuiselle myönteisen palautteen antamisessa lapselle. (Vahvuus –kortit 2010)

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

5.1 Opinnäytetyön etenemisprosessin kuvaus

Opinnäytetyömme ideointi ja keskustelut tulevien terapiakorttien aiheista tapahtuivat syksyllä 2009. Kuvakortit toteutettiin syksyllä 2009. Kuvakorttien käyttö ohjeistettiin henkilökunnalle henkilökuntaneuvottelussa keväällä 2010 ja samalla otettiin vastaan ehdotuksia kirjallisten ohjeiden sisältöön sekä lisäkuvien aiheiksi. Käyttöoikeussopimus tekijöiden ja käyttäjien välillä sekä ohjaussopimus tehtiin keväällä 2010. Kuvien käyttöoikeussopimuksessa sovittiin, että terapiakortit ovat ainoastaan Niuvanniemen nuoriso-osaston ja opinnäytetyön tekijöiden käytettävissä, eikä kuvista saa ottaa kopioita.

Opinnäytetyöprosessimme ei ole kokonaisuudessaan edennyt aina järjestelmällisesti prosessikuvauksen mukaan. Varsinaiset terapiakortit olivat valmiina jo vuodenvaihteessa ja teoriaa ja tutkittua tietoa aiheesta lähdimme hakemaan ja analysoimaan vuoden 2010 kevättalvesta alkaen. Keväällä 2010 terapiakorteilla laadittiin ohjeet ja vielä tuossa vaiheessa opinnäytetyöhömmme aiottiin sisällyttää myös kyselylomake terapiakorttien käytettävyydestä. Kyselylomake laadittiin keväällä 2010. Kevään ja kesän aikana hioimme aihekuvausta, joka hyväksyttiin alkusyksyllä 2010.

Syksyn aikana opinnäytetyömme tutkimuskohde hioutui käsittelemään vain terapiakortteja ja niihin liittyviä käsitteitä. Menetelmätyöpaja I:en jälkeen päätimme jättää kyselylomakkeen pois opinnäytetyöstämme. Perusteena tälle oli jo tarpeeksi laaja kehittämistyö eli terapiakortit ja niiden käytön ohjeistus. Kyselylomakkeen pois jättäminen vapautti meille lisää aikaa paneutua varsinaiseen fokukseen eli kuvakortteihin. Syksyllä 2010 työstimme loppuun kirjallista raporttia ja opinnäytetyömme valmistui suunnitelmien mukaisesti marraskuussa 2010.

5.2 Kuvakorttien valmistusprosessi

Ennen jokaisen kuvan tekemisen aloittamista nuoriso-osaston toimintaterapeutin ja hoitajien kanssa keskusteltiin tulevan kuvan aihepiiristä. Keskusteluissa käytiin läpi tapahtumia, joita osaston nuoret olivat elämässään ennen osastolle päätymistä kokeneet tai tapahtumia, jotka ovat jääneet kokematta. Usealla nuorella on hyvin traumaattisia kokemuksia menneisyydessään, jotka liittyvät vanhempiin. Henkilökunnan kertoman mukaan nuoret ovat vanhemmilleen hyvin lojaaleja, vaikka olisivat joutuneet kokemaan heidän takiaan pelkoa ja ristiriitaista käyttäytymistä. Tämän lojaalisuuden ”murtamiseksi”, uuden luottamussuhteen syntyiseksi, täytyi kuvien olla rinnastettavissa nuorten arkeen, jotta niistä traumatisoivista asioista päästäisiin pikkuhiljaa keskustelemaan.

Kuvien haluttiin käsittelevän seuraavia tilanteita (ks. Liite 1):

- pelko: juopunut mies saapuu kotiin, lapset ovat piiloutuneet ja pelkoa aiheuttava asia jää kuvan katsojan tulkittavaksi.
- viha: vanhempien viha kohdistuu lapseen, vanhemmat riitelevät keskenään.
- raivo: äiti hermostuu mitättömän näköisestä asiasta.
- hellyys: lapsi tuntee olevansa rakastettu ja turvassa.
- ilo: kaveri, jonka kanssa jakaa ystävyys ja positiivinen ympäristö.
- suru: lapsi on menettänyt jonkun läheisen.
- ylpeys: olen ylpeä ja iloinen siitä, että olen tässä.
- pettymys: toinen vanhemmista on nauttinut liikaa alkoholia ja lapsi on läsnä aistimassa selvän vanhemman tuntemuksen pettymyksestä.
- harha: lapsi kokee harhoja, kuulee ääniä.

Kuvien toivottiin olevan värikkäitä, hieman sadunomaisia ja ne eivät saaneet ”mennä liian iholle”. Tällä tarkoitettiin sitä, että kuvissa olevat hahmot eivät saaneet olla suoraan kuvattuja ihmisiä. Niiden katselu ei saisi olla nuorille liian henkilökohtaisen tuntuista, sillä kuvien tarkoitus oli olla apuväline

vuorovaikutukseen kipeistä asioista puhuttaessa. Niiden tulisi houkutella nuori puhumaan.

Kuvan hahmottuminen paperille alkoi keskusteluista osaston henkilökunnan kanssa. Näissä keskusteluissa, joita käytiin syksyllä 2009, käsitelimme aiheita, joista henkilökunta koki tarvetta päästä keskustelemaan nuorten kanssa ja joista ei löytynyt valmiita tarkoitukseen soveltuvia kortteja osaston materiaalista. Kuvaa hahmotellessa mieleen nousivat opiskeluiden aikana kuullut nuorten kertomukset. Osa näistä kertomuksista oli luettu asiakirjoista, osa oli tullut ilmi erilaisissa palaverissa, verkostoissa ja osa asiakastapaamisissa. Kaikille kuville löytyi tausta tosielämästä ja kuvissa olevat hahmot muuttuivat ihmisistä peikoiksi. Tosielämään ne linkittyivät myös ympäristöltään, sillä niissä kuvattiin tavallisia, arkisia ympäristöjä, kuten kotia.

Kuvan luonnosteluvaihe oli joka kerta haasteellinen. Kuva alkoi herätä henkiin yksittäisistä lyijykynän viivoista. Samalla kun aihetta koskettavat tarinat alkoivat muotoutua yhdeksi kokonaisuudeksi, hahmottui paperille ns. päähenkilö, jonka ympärille alkoi muotoutua ympäristö ja muut läsnä olevat henkilöt. Kuvaa toteuttaessa katosi aika. Kuva imaisi mukaansa, vaikka kyse ei ollut realistisesta henkilökuvasta vaan sadunomaisesta fiktiivistä. Kuvaan "valuivat" ne tuntemukset ja mielikuvat tilanteista, joita ne ilmaisivat. Kuva eli elämäänsä paperilla ja maalarin mielessä. Vaikka kuvat kuvaavat mennyttä hetkeä, ne soljuivat mielessä kuin niissä olisi ollut läsnä. Kuvien tilanteilla oli alku ja loppu, mutta se kuinka kukin ne omassa mielessään tulkitsee ja käsikirjoittaa on suuri osa niiden toivottua hyötyä. Kuvan toteutus ei ollut fyysisesti raskasta, mutta siitä huolimatta kuvan valmistuttua oli tekijällä hyvin voimaton olo. Tämä johtui mahdollisesti kuvan käsitlemistä aiheista ja henkilöistä, niistä pienistä ihmisistä, jotka olivat eläneet elämää, jota kuviin tuotettiin. Yhden kuvan toteutukseen kului aikaa 3-4 tuntia.

Kuvien värimaailmalla haluttiin tuoda kuvaan lisätunnelmaa. Hellyyttä kuvaava kuva on sävyltään herkkä, kevyt ja siinä värien kontrastit tukevat sen pehmeää sanomaa. Surua ilmaiseva kuva on sävyiltään murrettu ja tummempi. Aurinko

on painumassa mailleen ja kuvassa kylmät sävyt jakavat surua hahmon kanssa. Jokaisen kuvan värimaailmaan haettiin aiheeseen liittyvää teemaa. Pelkoa kuvaava kuva, jossa suuren värikkään tilkkutäkin alla pienet pelokkaat hahmot piileksivät, on tarkoituksella muuten synkkä, mutta suoja on kuvattu iloisilla väreillä. Ystävyyttä kuvaavat vihreän eri murretut sävyt sekä eläimet, joiden liikkeillä ja ilmeillä oli tarkoitus tuoda hilpeyttä kuvaan. Eläimet eivät välitä tittleistä, ulkonäöstä tai millaisesta kodista tulee. Kuvan eläimet eivät myöskään ole perinteisiä kissoja tai koiria vaan metsässä villinä eläviä eläimiä, sillä nuoren kanssa voi aloittaa keskustelun vaikka pohtimalla, mitä nämä eläimet ovat.

Jokaiseen kuvaan pyrittiin maalaamaan myös jotain pientä ja neutraalia yksityiskohtaa. Tämä tehtiin siksi, että jos kuva on aiheeltaan liian kipeä, niin keskustelua voisi aloittaa näistä pienistä yksityiskohdista. Kuvia ei varsinaisesti nimetty, jotta niistä syntyvät keskustelut olisivat mahdollisimman nuoren näkemyksen mukaisia, eikä rajattuja aiheeseen.

Sitä mukaa kun kuvat valmistuivat, näytettiin niitä muutamille henkilökunnan jäsenille. Jokaisesta kuvasta löytyi aina kommentoitavaa, joko sen ahdistavuudesta, värimaailmasta tai siitä kuinka kuva oli syntynyt tai oliko se jostain mallista maalattu. Maalarille paras palkinto oli se, että niistä syntyi keskustelua ja näkemyksiä.

Kuvien valmistukseen tuli käyttää osastolla jo olevia materiaaleja. Kuvat hahmoteltiin lyijykynällä paperille, jotta mahdolliset korjaukset olivat toteutettavissa. Lyijykynän jäljet pyyhittiin pois kuvista, ennen vesiväreillä maalaamista. Kuvat maalattiin akvarelleilla eli vesiväreillä, vaalealle A4-paperille. Varsinaisessa kuvan toteutuksessa antoi osaston henkilökunta työrauhan. Kuvat maalattiin osaston toimintaterapiatilassa. Maalaaminen tapahtui lasioven takana, joten osaston nuoret seurasivat työskentelyä usein oven takaa. Usein nuoret koputtelivat oveen ja halusivat tulla tarkastelemaan parhaillaan työstettävää kuvaa. Nuoret istuivat hetken joko yksin tai vierihoidajan kanssa seuraten maalausprosessia. Osa nuorista istui vain hiljaa ja katseli,

osalla oli halu puhua kuvasta. Tässä vaiheessa vahvistui tunne kuvien toimivuudesta; ne herättivät keskustelua nuorissa.

Kuvia toteutui syksyllä 2009 yhteensä yksitoista kappaletta, pelkoa kuvaa kaksi maalausta. Kaikkien kuvien valmistuttua niistä otettiin värilliset kopiot. Kuvat laminoitiin, jotta ne kestäisivät käsittelyä. Kuvien säilytyspaikkana on toimintaterapeutin huone, jossa säilytetään myös muita PERLA-koulutuksen myötä työvälinepakiksi kasattuja terapiavälineitä.

5.3 Ohjeen laatiminen

Kuvakorttien liitteeksi laadimme ohjeistuksen, joka helpottaisi ja avustaisi välineellä työskentelyä. Suuntaa ja mallia ohjeistuksen laatimiselle haimme jo olemassa olevien terapiakorttien ohjeiden rakenteesta. Esimerkkeinäimme olivat Pesäpuu ry:n tuottamat Vahvuus – ja Mun Stoori – kortit, jotka ovat olleet nuoriso-osastolla käytössä. Nuoriso-osastolla oli kuitenkin tarve uudentyyppisille terapiakuville, jotka opinnäytetyössämme kehitimme, koska olemassa olevien korttien visuaalinen ilme ja korttien aihepiirit eivät vastanneet osaston nuorten kokemusmaailmaa ja sen käsittelemistä.

Vahvuus- ja Mun stoori – korttien ohjeistukset eivät anna tiettyjä sääntöjä tai kaavoja korttien käytölle vaan välinettä kehoitetaan molempien ohjeistuksissa käyttämään luovasti ja monipuolisesti. Niiden ohjeissa annetaan esimerkkejä käyttötavoista, mutta painotus on kekseliäisyydessä ja jokaisen käyttäjän omissa mieltymyksissä ja tavoissa käyttää kortteja. (Mun stoori 2000; Vahvuus-kortit 2002)

Kehittämiemme kuvakorttien ohjeiden laatimisessa lähtökohtina olivat niiden selkeys ja esimerkin omaisuus. Emme halunneet lähteä rajaamaan työskentelyä korteilla liian strukturoiduksi ja ohjeistetuksi, tällä halusimme edesauttaa korttien käyttöä jokaiselle työntekijälle ominaisella tavalla. Kuvakortit ovat luova ja toiminnallinen väline, joiden käyttötapaa on mahdollista muokata yksilön tarpeiden ja tavan mukaan; tämä tarkoittaa myös mahdollisuutta tulkita ohjeita. Halusimme korttien ohjeistukseen selkeyttä eli pyrimme välttämään liian

pitkiä tai monimutkaisia lauseita. Ohjeiden luettavuutta tarkastelimme ja muokkasimme ohjaajien antamien palautteiden kautta.

Valmistamamme kuvakortit mahdollistavat toiminnallisten tilanteiden pohdinnan sekä ”ennen että jälkeen”- näkökulmasta. Kuvakorttien kuvaamat tilanteet voidaan vastavuoroisessa, luottamuksellisessa tilanteessa käydä läpi pohtimalla mitä kuvan tapahtumaa ennen on mahtanut tapahtua, miten tilanne olisi voinut edetä, miten tilanne olisi voinut mennä toisin.

Ohjeiden laatiminen lähti olemassa olevien terapiakorttien ohjeita tutkimalla ja tuottamiemme korttien tavoitteita pohtien. Jaoimme ohjeet neljään osioon; yleiseen käytön opastukseen, olusuhteet/ympäristö –osioon, työskentelyyn ja lopetukseen. Otsikon ”Ohjeita kuvakorttien käyttämiseen” alle listasimme korttien käyttöä ohjaavia peruseräjäiteitä. Näiden lähteenä toimivat Vahvuus – ja Mun stoori– korttien ohjeistukset. Lisäsime yleiseen ohjeistukseen myös useita omia ideoitamme ja neuvojamme, jotka koimme hyviksi vinkeiksi valmistamiemme kuvakorttien käyttöön.

Olosuhteet/Ympäristö – otsikon alle listasimme muutaman näkökulman koskien työskentelyolosuhteita. Näillä neuvoilla halusimme varmistaa, että kuvakorteilla työskentely tapahtuisi rauhallisessa tilassa ja luottamuksellisessa suhteessa. Osiossa annetaan myös ideoita konkreettiseen työskentelyyn; kortteja käyttäessä tilanteen luontevuutta voi lisätä esimerkiksi lattialla rinnakkain istumalla.

Työskentelyosiossa annamme käyttäjälle esimerkkikysymysten avulla vihjeitä kuvien käyttöön. Suoria, ”kohta kohdalta” eteneviä ohjeita emme halunneet lähteä laatimaan vaan ohjeissa on korostettu luovaa, jokaisen persoonallista tapaa ja vapautta käyttää välinettä. Tämän takia työskentelyohjeeseen on kirjattu otsikko ”esimerkkikysymyksiä”, joita aikuisen on mahdollista käyttää apuna omien kysymysten ja sanamuotojensa löytämiseen.

Työskentelyn lopetuksen ohjeistuksessa halusimme korostaa vastuuta esille nousevista asioista, koska työskentely kuvakorteilla voi nostaa nuoren mieleen

vaikeita asioita ja muistoja. Työskentelyn lopettamiselle on hyvä varata reilusti aikaa, jotta esille nousseet asiat eivät jäisi kesken. Nuorella on mahdollisuus kysyä kysymyksiä ja kertoa, miltä työskentely on tuntunut. Myös palautteen antaminen on ohjeissa erityisesti mainittu. Palautteen antaminen työskentelystä ja vahvuuksien nimeäminen tukee nuoren itseilmaisua ja itsetuntoa. Nuorelle olisi hyväksi nähdä frustraatiot ja jopa traumaattiset kokemukset tilaisuuksina kehittyä ja haasteina, joihin on mahdollista vastata (Mun stoori 2000). Myös lopetukselle laadimme muutaman esimerkkikysymyksen antamaan viitteitä työskentelyn lopetusvaiheelle.

Ohjeet liitettiin mukaan kuvakorttipakettiin. Ohjeistuksen visuaalisen ilmeen pidimme selkeänä ja helposti ja nopeasti luettavana. Fontiksi valitsimme selkeän ja asiallisen Arialin. Kappaleista laadimme lyhyehköjä ja listasimme ohjeet ranskalaisten viivojen alle saadaksemme visuaalista selkeyttä. Halusimme myös näin madaltaa kynnystä korttien käyttöön ottamiselle.

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tulee ilmentää ammatillista osaamistamme, tuoda esille mielenkiintoamme ja teoriaa, johon näkemyksemme perustamme. Aloittaessamme opinnäytetyön tekemistä lähdimme etsimään tietoa kuvan käytöstä laajasti. Haasteenamme opinnäytetyömme alkuvaiheessa oli selkiyttää tutkittava taustateoria ja määritellä näkökulma. Löysimme paljon mielenkiintoisia näkemyksiä ja tutkimuksia, joita jouduimme jättämään pois, sillä muuten työn ”punainen lanka” olisi kadonnut. Mietimme opinnäytetyömme näkökulmaksi kuvakorttien käytettävyyden tutkimusta, jolloin työstämme olisi tullut laadullinen kuvakorttien käytökokemusten haastattelu ja analysointi. Tällöin työn tuloksena olisi ollut työntekijöiden kokemusten perusteella laadittu ohjeistus kuvakorteille. Laadimme kuvakorteille kyselylomakkeen, jolla henkilökunnalta kerättäisiin tietoa kuvakorttien käytettävyyteen liittyen. Rajasimme opinnäytetyötämme kuitenkin vielä tarkemmaksi ja jätimme käytettävyyden tutkimuksen työstämme pois. Halusimme keskittyä työssämme tuotetun terapiavälineen tutkimiseen menetelmänä kuin tekemiemme korttien käytettävyyteen.

Työmme aihe ja näkökulma selkiytyi prosessin myötä. Näkökulman löytämistä työstimme tiedon haun kautta; löysimme tietoa narratiivisuudesta ja kuvien tarinoita herättävästä voimasta. Löytämiemme tietojen perusteella rajasimme lopulliseksi näkökulmaksi kuvien tarinallisuuden ja päätimme analysoida tietoa narratiivisuudesta ja sadutuksesta sekä kuvien terapeuttisuudesta. Hakiessamme tietoa huomasimme, että materiaalia oli löydettävissä paljon ja aiheen rajaaminen työn näkökulmalle merkityksellisiin aiheisiin oli yksi haastavimmista vaiheista.

Kirjoittaessamme opinnäytetyöraporttia sokeuduimme välillä omalle työllemme ja kappaleet olivat erillisiä asioita ja tekstin juoni kateissa. Tähän saimme neuvoja ohjaavalta opettajalta ja tiivistimme tekstiämme juonen löytymiseksi. Asioiden looginen linkittyminen läpi työn oli meille itsellemme selkeää, mutta sen selkeyttäminen myös lukijalle, toi uutta ammatillisuutta prosessiin. Työelämäsäkin toimintaterapeutit joutuvat ”uutena ammattina” perustelemaan työnsä tar koitusta, joten tämä oli turvallinen harjoitus myös siihen. Näkemykset ja perus-

telut olivat mielissämme kirkkaana ja tuottaminen tekstiksi oli haastavaa. Erityisen haastavaa oli kuvata se, miksi kuvat ovat sellaisia kuin ovat. Kuvien maalaamisessa ei käytetty kuvallisen ilmaisun teoria- ja tutkimustietoa taustalla, vaan kuvien maalaus tapahtui intuitiivisesti ja luovasti nuorten tarinoiden synnyttämien tunteiden pohjalta. Kuvien ulkonäöllinen ja esittävyysellinen perustelu oli vaikeaa, sillä niihin maalattiin arjen tapahtumia, joille oli pohjana myös toimintaterapiassa käytetty viitekehys. Tämän asian sisäistäminen itselleen siten, että sen pystyit aukaisemaan prosessina työhön, oli todellinen haaste, etenkin maalaille itselleen.

Opinnäytetyöprosessin aikana meitä ohjaava opettaja vaihtui. Alkuperäisen ohjaavan opettajan siirtyminen pois vaikutti työn edistymiseen. Jouduimme pohtimaan ja selkeyttämään asioita uudelle ohjaajalle. Tämä vaihe antoikin meille enemmän varmuutta seisoa työmme ja perustelujemme takana. Saimme molemmilta ohjaajilta tukea työskentelyymme ja uusia näkökulmia, mutta lopullisia päätöksiä opinnäytetyön suhteen teimme itse.

Työparina työskentely sujui meiltä hyvin koko prosessin ajan. Yhteistyömme on hitsautunut yhteen läpi opiskelumme ja työtapamme ovat toisiaan täydentävät. Silloin kun toinen tekijä on pikkutarkka, toinen pitää mielessä kokonaiskuvan. Olimme tasavertaisia työskentelijöitä ja työnjako sujui luontevasti opinnäytetyötä koko ajan eteenpäin vieden.

Jatkotutkimusaiheena opinnäytetyöstämme nousee kuvakorttien käytettävyyden tutkimus. Kuvakorttien käytettävyyttä voisi jatkossa tutkia esimerkiksi laadullisesti henkilökunnan kokemuksia haastatellen tai keräten nuorten kokemuksia kuvakorttityöskentelystä.

LÄHTEET

- Cole, B. & Tufano, R. 2008.** Applied Theories in Occupational Therapy. A Practical Approach. Slack Incorporated.
- Friis, L., Eirola, R. & Mannonen, M. 2004.** Lasten ja nuorten mielenterveystyö. WSOY.
- Hyvärinen, M. 2006.** Kerronnallinen tutkimus. Viitattu 18.09.2010
http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf
- Ikiugu, M. 2007.** Psychosocial Conceptual Practice Models in Occupational Therapy. Building Adaptive Capability. Mosby Elsevier.
- Karlsson, L. 2003.** Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. PS-Kustannus. Opetus 2000.
- Kiiltomäki, A. 2009.** Elämäkertomuksen jatkuminen itsemurha-ajatusten jälkeen. Teoksessa Hentinen, K, Ilja, A. & Mattila, E. (toim.) 2009. Kuuntele minua- mielenterveystyön käytännön menetelmiä. Hämeenlinna. Tammi. 52-66.
- Kukkonen-Lahtinen, L. 2010.** Kuva on avain mielenmaailmaan. Sairaanhoidaja 83 (4), 16-18.
- Lepistö, S. & Suvia-Väistö, K. 2008.** Kuva – suuri mahdollisuus. Toimintaterapeuttien kokemuksia kuvailmaisesta työikäisten mielenterveystyössä. Helsingin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Mun stoori 2000.** Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Jyväskylä. Terapiakorttien käyttöohjeet.
- Mun stoori 2010.** Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Viitattu 9.10.2010
http://www.pesapuu.org/product_info.php?cPath=22&products_id=73
- Niuvanniemen sairaala. 2010a.** Sairaalan toiminta. Historia. Viitattu 2.9 2010
<http://www.niuv.fi/toiminta/historia.htm>
- Niuvanniemen Sairaala. 2010b.** Sairaalan toiminta. Viitattu 17.8.10
<http://www.niuv.fi/hoitoty/esittelyt.htm>
- Niuvanniemen sairaala. 2010c.** Sairaalan toiminta. Osastot. Viitattu 17.8.2010
<http://www.niuv.fi/hoitoty/osastot.htm>
- Niuvanniemen sairaala. 2010d.** Osastojen esittelyt. Osastot. Viitattu 17.8.2010
<http://www.niuv.fi/hoitoty/esittelyt.htm>

- Pesäpuu ry 2010a.** 2010. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Viitattu 9.10.2010. www.pesapuu.fi
- Pesäpuu ry 2010b.** 2010. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Viitattu 9.10.2010. <http://pesapuu.fi/jarjesto/>
- Pesäpuu ry 2010c.** 2010. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Viitattu 9.10.2010. <http://pesapuu.fi/toiminta/>
- Pesäpuu ry 2010d.** 2010. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Viitattu 9.10.2010. <http://pesapuu.fi/evaskori/toiminnalliset-valineet/>
- Pirkola, S.** 2007, 2416. Mielenterveys, aivot ja taide. Kolumni. Duodecim 123, 2415-6.
- Riekkinen, P.** 2010. Toimintaterapeutti. Niuvanniemen sairaala, Kuopio. Haastattelu 7.10.2010
- Salo-Chydenius, S.** 2008. Diasarja Varjomaailma-seminaarista. Viitattu 6.6.2010. <http://www.apua.info/File/06f44f56-a8d9-45f3-bfe2-278b57f48e91/Salo-Chydenius120508B.pdf>
- Seppänen, J.** 2001. Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa. Nuorisotutkimusverkosto julkaisuja 17. Tampere: Vastapaino.
- Sijaisen perehdytyskansio.** 2003. Niuvanniemen sairaalan osasto 20. Perehdytyskansio sijaisille. Niuvanniemen sairaala.
- Tolska, T.** 2000. Kertova mieli. Jerome Brunerin narratiivikäsitys. Helsinki. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Vahvuus –kortit 2010.** Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Viitattu 9.10.2010. http://www.pesapuu.org/product_info.php?products_id=68
- Vahvuus –kortit 2002.** Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Jyväskylä. Terapiakorttien käyttöohjeet.
- Vuokila-Oikkonen, P.** 2002. Akuutin psykiatrisen osastohoidon yhteistyöneuvottelun keskustelussa rakentuvat kertomukset. Oulu. Oulun yliopisto.

Liite 1. Valmiit kuvakortit

Kuva 1. Pelko

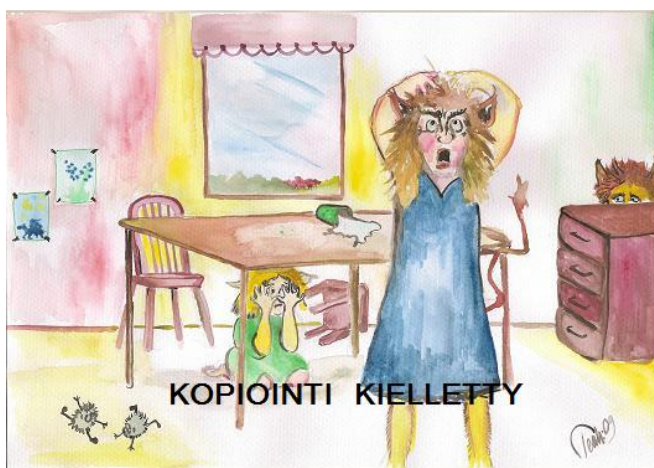
Kuva 2. Pelko

kuva 3. Viha

Kuva 4. Viha

Kuva 5. Raivo

Kuva 6. Hellyys

Kuva 7. Ilo

Kuva 8. Suru

Kuva 9. Ylpeys

Kuva 10. Pettymys

Kuva 11. Harha

Liite 2. Ohjeet

Anna-Leena Leinonen & Terhi Perkkiö
Opinnäytetyö 2010

OHJEITA KUVAKORTTIEN KÄYTTÄMISEEN

- ❖ Kortteja voi käyttää luovasti ja monipuolisesti ottaen huomioon lapsen/nuoren yksilölliset tarpeet. Korteista voidaan saada vihjeitä ja herätteitä keskusteluun esimerkiksi ihmissuhteista ja erilaisista elämänvaiheista.
- ❖ Kuvien avulla voidaan rakentaa mielikuvitustarinoita tai nostaa muistoja menneisyydestä käsittelyyn.
- ❖ Kortit eivät ole työskentelyssä itsetarkoitus vaan toiminnalle on hyvä määritellä tavoitteet.
- ❖ Sopii työskentelyyn luottamuksellisessa suhteessa, esim. omahoitajakeskusteluissa, terapiassa.
- ❖ Kortteja voidaan käyttää myös ryhmäkeskusteluissa herättelevinä objekteina.
- ❖ Kortit voivat vaatia useita kokeilu/tutustumiskertoja ja otollisen hetken kuvien kautta reflektointiin.
- ❖ Kortteja voi selailla, jaotella tunnelman/teeman/värimaailman jne. mukaan, etsiä ”inhokkeja” tai suosikkeja keskustelun synnyttämiseksi.
- ❖ Kuviin voi päästä sisään etsimällä ja pohtimalla lapsen/nuoren kanssa yksityiskohtia (esim. kuvattuja esineitä) tai tarkastella laajempaa kokonaisuutena (esim. kodinhoito, lapsuus)

OLOSUHTEET/YMPÄRISTÖ

- ❖ Ympäristön on hyvä olla rauhallinen ja keskustelun luottamuksellisuutta saa lapselle/nuorelle korostaa.
- ❖ Työskentelyolosuhteista kannattaa luoda levolliset ja keskustelua ruokivat: esim. lapsi/nuori saa istua miellyttävällä istuimella tai hoitaja että lapsi/nuori voivat istua vaikka lattialla rinnakkain.

- ❖ Luo hetkestä myös itsellesi luonteva!

TYÖSKENTELY

Esimerkkikysymyksiä:

- ❖ mitä kuvassa tapahtuu?
- ❖ keitä kuvassa on?
- ❖ mitä on tapahtunut ennen kuvan tilannetta?
- ❖ mitä voisi tapahtua kuvan tilanteen jälkeen?
- ❖ mitä haluaisit kuvassa tapahtuvan toisin?
- ❖ mitä muuttaisit kuvassa?
- ❖ millainen kuva on yleistunnelmaltaan? ahdistava, pelottava, synkkä, lämminhenkinen, positiivinen?
- ❖ miltä hahmoista tuntuu?
- ❖ mitä hahmot sanovat? kuvittele puhekuplat.
- ❖ mitä viestiä/tunnelmaa kuvan värit välittävät?
- ❖ onko kuvan tilanne sinulle tuttu?
- ❖ millainen kuvan esittämä ympäristö olisi asua?

LOPETUS

Lopetukselle/purkamiselle kannattaa varata hyvin aikaa, koska kortit voivat herättää raskaitakin muistoja ja pohdintaa. Lapselle/nuorelle on hyvä antaa palautetta työskentelystä ja mahdollisuus palata aiheeseen niin tarvittaessa.

Esimerkkikysymyksiä loppuun:

- ❖ herättivätkö kuvat muistoja?
- ❖ mitä kuvista jäi mieleen?
- ❖ millainen olo työskentelystä jäi?
- ❖ mille työskentely tuntui? tuntuiko ahdistavalta/raskaalta/helpolta jne.?
- ❖ mikä oli kuvien kanssa työskentelyssä hyvää, mikä huonoa?